

UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska fakultetsnämnden

Box 256
SE-751 05 Uppsala

REMISSYTTRANDE

1 (7)

2025-05-08

JURFAK 2025/5

Justitiedepartementet

**Domstolsverkets promemoria En effektivare tvistemåls-
handläggning**
(Ju2025/00343)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Juridiska fakultetsnämnden **tillstyrker** arbetsgruppens förslag som avser tidsplan, sammanställningar och mer aktiva domare. Juridiska fakultetsnämnden **tillstyrker också i huvudsak**, med vissa anmärkningar nedan, arbetsgruppens förslag på införandet av en ny tredskodomssanktion. Juridiska fakultetsnämnden **avstyrker** däremot i sin helhet arbetsgruppens förslag som avser ändringar avseende ansvaret för att vittnen och sakkunniga inställer sig m.m.

Nedan behandlas de delar av arbetsgruppens förslag där fakultetsnämnden har mer substantiella påpekanden eller anmärkningar.

Övergripande anmärkningar

Fakultetsnämnden delar arbetsgruppens bild av att det å ena sidan finns problem med handläggningen av större dispositiva tvistemål, både avseende tidsutdräkt och omfattning, men å andra sidan att RB:s verktyg i allt väsentligt redan är ändamålsenliga. Fakultetsnämnden delar också arbetsgruppens bedömning av betydelsen av att domare för att kunna öka användningen av de verktyg som finns blir mer och tidigare aktiva under handläggningen, inte minst för att tidigt sätta sig in i de materiella delarna av tvisten, och av att domstolarnas erfarenheter och kompetens tillvaratas bättre.

Fakultetsnämnden ser också att regelverket kan förbättras ytterligare vad avser kraven på aktivitet från parterna. Det kan dock noteras att krav på parterna att processa mer utförligt tidigare under rättegången i sin tur kan leda till att tvisterna redan i de inledande stadierna av rättegången blir mer omfattande och till att parterna investerar mer i tvisten i form av kostnader för ombud och bevisning innan det t.ex. det fullt klarlagts vilka omständigheter som är tvistiga i målet, innan oklarheter har utretts och innan domstolsledda förlikningsförhandlingar har aktualiserats.

Även regler som överflyttar en större del av ansvaret från rätten till parterna kan ha en kostnadsdrivande effekt. De eftersträlvade effektivitetsvinster kan alltså i viss mån leda till ökade processkostnader och det kan finnas en risk för att vissa eftersträlvade effektivitetsvinster går förlorade om åtgärderna leder till att tvisterna bli mer omfattande.

Som fakultetsnämnden har haft anledning att påpeka tidigare (se bl.a. fakultetsnämndens remissvar beträffande Ju2023/01245) kan man också ifrågasätta lämpligheten i att utan vidare utredning sända arbetsgruppens promemoria på remiss, eftersom arbetsgruppens sammansättning inte är sådan att den kan ge alla de frågor som behandlas den allsidiga belysning som är nödvändig. Detta gäller i vart fall de principiellt och rättspolitiskt viktiga eller kontroversiella förslagen. Till dessa hör främst frågorna om utökade tredskodomssanktioner och förfarandet vid kallelser av vittnen och sakkunniga.

En ny tredskodomssanktion

Juridiska fakulteten har i sig inga invändningar mot utökade möjligheter att använda tredskodom mot känden och svaranden under förberedelsen. Skulle sådan sanktion införas bör den dock utformas med hänsyn till följande.

- Liksom gäller för nuvarande regler om tredskodom bör meddelande av tredskodom enligt förslagens RB 44:7 d vara dispositivt för den part till vars förmån tredskodomen meddelas (se utformningen av RB 44:2, 7a och 7b). Ett skäl för detta är bl.a. att en tredskodom medför långtgående indirekta effekter för känden eftersom förbudet mot reformatio in pejus aktualiseras efter användandet av återvinning som rättsmedel (se NJA 1992 s. 55). En tredskodom som används som sanktion mot svaranden och som återvinns under förberedelsen medför alltså i realiteten en strikt preklusionseffekt för alla modifikationerna av yrkandet för känden, även i de fall där återopande av nya omständigheter som annars skulle medföra förändringar av yrkandet skulle vara tillåtna.
- En förutsättning för att kunna meddela en tredskodom mot känden efter föreläggande att förtydliga grunderna för talan eller yrkandet bör förutsätta att käromålet i vart fall redan uppfyller sådana krav på sitt innehåll att det kan utläsas vilken rättsföljd som yrkas, dvs. vilken saken i målet är. En ogillande tredskodom får samma rättskraftseffekter som andra domar och om kändens talan brister på sådant sätt att det är oklart vilken eller vilja rättsföljder talan omfattar så kan inte heller tredskodomens rättskraft enligt RB 17:11 bestämmas.

- Beträffande användning av tredskodom i mål mellan näringsidkare och konsumenter bör noteras de begränsningar som gäller inom tillämpningsområdet för rådets direktiv 93/13 om oskäliga villkor i konsumentavtal, införlivat i svensk rätt genom lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Direktivet har bl.a. den effekt att nationell domstol innan meddelande av en tredskodom, om den är osäker på om de avtalsvillkor som näringsidkaren åberopar är oskäliga, ska vidta sådana åtgärder för bevisupptagning som gör det möjligt att ex officio pröva avtalsvillkoren (se EU-domstolens avgörande i mål nr C-495/19 *Kancelaria Medius*). Redan idag är det oklart hur de befintliga reglerna om tredskodom ska tillämpas för att stå i överensstämmelse med dessa krav (se t.ex. Ekelöf m.fl., Rättegång V, 9 u., s. 75 f.). Vid införande av ytterligare tredskodomssanktioner bör också övervägas hur handläggningen ska ske i detta avseende.
- Den föreslagna formuleringen i RB 42:11a om vad parten ska uppfylla för att tredskodom inte ska kunna meddelas ("*vad parten ska uppfylla*" för att tredskodom inte ska kunna meddelas mot honom eller henne") stämmer illa med den föreslagna formuleringen i 44:7d för att tredskodom inte ska meddelas ("Parten ska anses ha följt ett sådant föreläggande om han eller hon *har svarat* på föreläggandet."). Den senare formuleringen kan tolkas som att tredskodom är utesluten så snart ett svar finns, oavsett om svaret motsvarar de krav som uppställts i föreläggandet. Om detta inte är avsett bör RB 42:11a ha motsvarande formuleringar som den föreslagna regleringen i RB 44:9 (dvs. att svaret ska "innehålla allt som krävs enligt föreläggandet").

Parternas ansvar för att vittnen och sakkunniga inställer sig

Juridiska fakulteten avstyrker helt arbetsgruppens förslag om att parterna som huvudregel ska ansvara för att de egna åberopade vittnena och partssakkunniga inställer sig till ett förhörstillfälle, att den part som åberopat förhör med personen ska stå konsekvenserna av eventuell utevaro och att det är parten och inte förhörspersonen som har att visa att förhörspersonen har haft laga förfall för sin utevaro. Juridiska fakulteten avstyrker således i denna del alla de föreslagna ändringarna i RB 36:7, 36:20, 43:2 och 49:5.

Juridiska fakulteten kan i och för sig se att förslaget skulle öka effektiviteten vad avser domstolarnas hantering av kallelser och en minskning av riskerna för att huvudförhandlingar behöver ställas in. En rad principiella och praktiska invändningar kan dock riktas mot förslaget, vilka de huvudsakliga berörs nedan.

- Förslaget innebär i denna del att de grundläggande förutsättningarna för den allmänna vittnesplikten i dispositiva

tvistemål försvinner och att vittnets plikter istället kommer att hanteras i relationen mellan parten och vittnet. Den allmänna vittnesplikten brukar framhållas som en av de starkaste medborgerliga skyldigheterna, vid sidan av totalförsvarsplikten. Denna konkretiseras i RB av de mycket snävt utformade reglerna om undantag från skyldigheten att vittna i RB 36 kap. (bl.a. för vissa kategorier av närstående och genom frågeförbud för vissa kategorier av förhörspersoner) och av det långtgående möjligheterna till sanktioner och tvång (genom bl.a. viten, hämtning och häktning), vilka i sin tur är kopplade till de strikta reglerna om former för närvaro och bedömningar av laga förfall i 32 kap. RB. Därutöver är möjligheten att höra ett vittne inför rätta den enda form av hörande som är förknippad med en straffsanktionerad sanningsplikt (genom menedsbestämmelserna i BrB). Förslaget skulle medföra en både rättspolitiskt radikal och riskfylld förändring av dessa fundamentala premisser för civilprocessen.

- Problem med hantering av kallelser och vittnes utevaro är inte specifika för dispositiva tvistemål, utan i stort sett desamma som för brottmål och familjemål. Med hänsyn till de få huvudförhandlingarna som hålls i större tvistemål kan omfattningen av problem med att förhörspersoner inte dyker upp och att detta skulle bero på förhållningstaktik från en part. Det kan snarare misstänkas att problemet är betydligt mindre i dispositiva tvistemål där parterna redan idag i de flesta fall har starka incitament att tillse att förhörspersoner inställer sig. En så drastisk förändring av ordningen rörande vittnesplikten enbart avseende de dispositiva tvistemålen och utan en kartläggning av problemets omfattning kan inte motiveras.
- Att vittnets skyldighet att inställa sig och medverka i rättegång riktas mot det allmänna, och inte mot den part som åberopat vittnet, är centralt ur både principiell och praktisk synvinkel. I tvistemål är det, precis som i brottmål och familjemål, inte sällan så att en part åberopar ett vittne som har motsatta intressen än parten och som har lojalitet eller förpliktelser med motparten eller tredje part. Det är inte heller sällan så att båda parterna i ett mål åberopar samma vittne, eller att en motpart har intresse av att för egen del åberopa ett vittne just för att den andra parten inte längre önskar höra vittnet. Det är alltså i dispositiva tvistemål, lika lite som i brottmål eller indispositiva tvistemål, så att ett vittne som är åberopat av en viss part är att betrakta som partens "egna" vittnen.
- En part i tvistemål har inte någon rätt till eller sanktionerad möjlighet att höra vittnespersoner *utom* rätta. Det är inte ovanligt

att en part väcker talan just för att detta är det enda sättet att komma åt sådan bevisning. och RB:s förfarande används även vid skiljeförfaranden för att uppnå just detta. Eftersom en part i dispositiva tvistemål, till skillnad från vad som gäller i brottmål och indispositiva tvistemål, inte har andra utredningsåtgärder till sitt förfogande och rätten inte har någon officialskyldighet avseende bevisningen, är i behovet av och vikten av den allmänna vittnesplikten minst lika stor i dessa mål som andra mål.

- Ett vittne bör inte heller ha sina huvudsakliga skyldigheter mot den part som åberopar vittnet. Om ansvaret för vittnets inställelse och konsekvenserna av att ett vittne inte inställer sig läggs på parten, skapar det i bästa fall enbart en i formell mening beroendesituation mellan parten och vittnet. I värsta fall skapas dock också en lojalitetssituation där vittnets medverkan blir en tjänst för den ena eller andra parten och vittnets bristande medverkan leder till skada för den ena eller andra parten. Det skapar i sin tur incitament för att begära eller erbjuda olika ersättningar eller tjänster för en vittnes inställelse samt risker för andra högst oönskade kontakter mellan parter och vittnen. Detta kan i sin tur leda till uppfattningar, även befogade sådana, om att de vittnen som en viss part åberopar kan förväntas vara lojala med den parten.
- Beträffande den hänvisning som arbetsgruppen gör till hanteringen av vittnen vid skiljeförfarande (promemorian s. 24) erinras också om att en part som i skiljeförfarande vill att ett vittne eller en sakkunnig skall höras under ed, enligt 26 § LSF efter tillstånd av skiljemännen får göra en ansökan om det hos tingsrätten. Sådant tillstånd *ska* lämnas om skiljemännen anser ”att åtgärden är befogad med hänsyn till utredningen”. Vid sådant förfarande tillämpas RB:s regler.
- En undantagsregel vid ”särskilda skäl”, enligt förslagets RB 36:7 st. 4, är inte tillräcklig för att motverka de problem som beskrivs ovan. Tillämpning av ett sådant undantag förutsätter t.ex. att ett sådant beslut kan och har fattats redan innan ett vittne har kallats. Det kan emellertid vara först när ett vittne inte inställer sig som problemen första gången visar sig i ett mål och först i det läget som de sanktioner och krav som idag finns fyller sin funktion.
- Fakultetsnämnden kan i och för sig se fördelar med införandet av en *möjlighet* för parterna att själva ta ansvar för delgivning av kallelserna av vittnen och sakkunniga (jfr parts möjlighet att ansvara för delgivning av stämningsansökan). Ett sådant förfarande kan också lämpligen kopplas till utökade möjligheter

att därefter avvisa bevisningen enligt RB 35:7 p. 5. Däremot bör dessa regler i så fall begränsas till just kallelseförfarandet (inte också ansvaret för att visa laga förfall) och inga särskilda krav bör uppställas om en part önskar att rätten kallar vittnen. Eftersom även en sådan reglering skulle medföra ganska stora praktiska och principiella förändringar från vad som gäller idag bör såväl behovet av och eventuella effekter och risker med en sådan ordning först utredas ytterligare.

Rättegångskostnadssanktioner

Fakultetsnämnden delar arbetsgruppens uppfattning att rättegångskostnadssanktionen i RB 18:6 är ändamålsenligt utformad, men att tillämpningen bör ökas. Lagstiftaren har också tidigare, bl.a. genom betonandet av tillämpning ex officio i RB 18:14 st. 2, försökt åstadkomma sådan ökad tillämpning.

Som arbetsgruppen påpekar ligger en förklaring till att tillämpningen är låg i svårigheterna att avgöra om processföringen har orsakat en faktisk försening i målet eller en konkret merkostnad. Som en ytterligare, till detta anknuten förklaring, vill fakultetsnämnden peka på att parternas kostnadsyrkanden enligt NJA 1997 s. 854 inte behöver vara utformade på ett sådant sätt att kostnaderna för olika åtgärder i målet kan utläsas. Detta gäller dock enbart för bedömning av kostnadernas skälighet enligt RB 18:8. För att kunna bedöma kostnaderna vid tillämpning av RB 18:6 kan rätten ha anledning att kräva mer detaljerat underlag från parterna, vid äventyr av att rätten annars får göra uppskattningar av vilka merkostnader som uppkommit.

Fakultetsnämnden vill här också påpeka kopplingen till tingsrättens tidsplan. Det torde inte idag finnas något formellt hinder mot att rätten också i anslutningen till tidsplanen eller i övrigt under förberedelsen med parter och ombud tar upp frågor om parternas kostnader för olika åtgärder som vidtas i målet eller för olika frågor som aktualiseras. Om kostnadseffekterna på det sättet tydliggörs löpande under förberedelsen ges domstolen ett bättre beslutsunderlag för att bedöma förseningar och merkostnader. Om kostnadsfrågan behandlas redan i anslutning till tidsplanen kan detta också få preventiv effekt.

Tidsplan

Som framgår ovan tillstyrker fakultetsnämnden förslaget vad avser tidsplan. Den föreslagna formuleringen av lagtexten i RB 42:6, ”tagit emot svaromålet”, är möjligen olycklig eftersom svaromålet, till skillnad från en ansökan om stämning, inte är definierat som en viss inlägga (som ”ges in” eller ”tas emot”) utan definieras genom de olika förklaringar svaranden enligt RB 42:7 ska ”avge”. Enligt RB 24:9 st. 2 behöver dessa

UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSYTTRANDE

7 (7)

2025-05-08

JURFAK 2025/5

inte nödvändigtvis avges skriftligen. Formuleringen i RB 42:6 bör alltså knyta an till svarandens skyldighet att ”avge” svaromål.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektor Henrik Bellander. Yttrandet har på delegation avgivits av fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer